Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
research & consultancy

Programma van maatregelen bij Archeologienota: Dijkstraat 7 - 15, Dendermonde (prov. Oost-Vlaanderen)

Robby Vervoort

Freelance Senior Archeoloog

Borgerhout, juni 2018

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
research & consultancy

Titel

Programma van Maatregelen bij
Archeologienota:
Dijkstraat 7 - 15,
Dendermonde
(prov. Oost-Vlaanderen)

Auteur

Robby Vervoort

Opdrachtgever

Cosmo bvba

Projectcode

2018F153

Plaats en datum

Borgerhout, juni 2018

Reeks en nummer

RVFSA-Rapport, 46

© Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
research & consultancy

Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens 3
2. Inleiding 6
3. Onderzoeksvragen 6
4. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied 8
5. Programma van Maatregelen 9

1. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site

Dendermonde Dijkstraat
(17-DEN/DIJ-2017J160)

Ligging

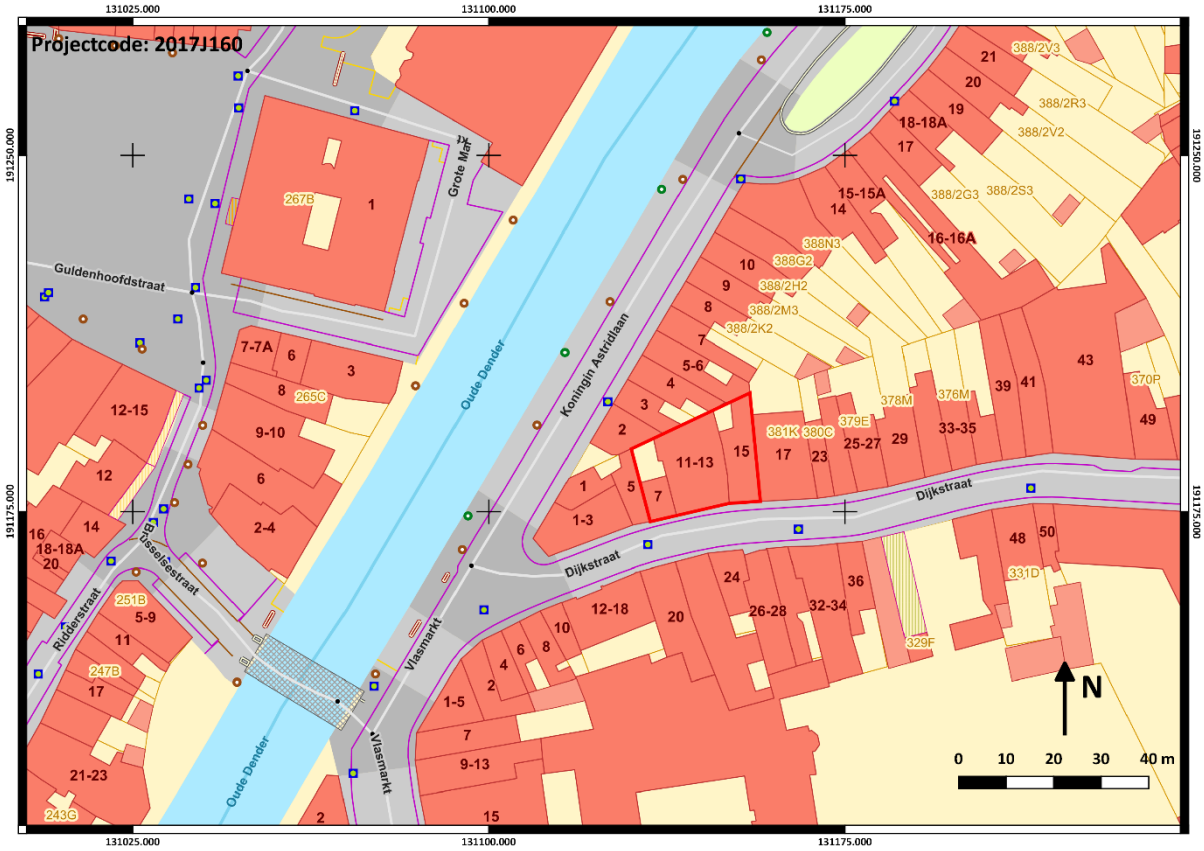
Dendermonde,
Dijkstraat 7 - 15

Kadastrale gegevens

Dendermonde:
1ste Afdeling Sectie D
Perceelnummers: 385A2, 384K, 383E

Bounding Box

X 131134,0 Y 191172,9
X 131150,6 Y 191176,8
X 131157,2 Y 191177,2
X 131155,0 Y 191199,9
X 131130,0 Y 191188,2

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied in rood

Projectcode	2018F153
Opdrachtgever	Cosmo bvba
Contactpersoon opdrachtgever	Arch. Wim Leybaert
Uitvoerder	Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Research & Consultancy.
Erkend archeoloog	Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126 Guldensporenstraat 143 2140 Borgerhout
Termijn	15 juni – 16 juni

Geplande ingreep

Sloop bestaande bebouwing en optrekken nieuw appartementsgebouw.

Geldende wetgeving en voorwaarden

Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De melding werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De aanvraag heft betrekking op een perceel groter dan 300 m² met een geplande bodemingreep van meer dan 100m² en is geheel gelegen binnen een archeologische zone opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Randvoorwaarden

De percelen zijn heden volledig bebouwd en verhard en niet toegankelijk voor verder vooronderzoek.

Doelstelling

Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

Vraagstelling

- Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?
- Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorisch potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?

Thesaurus

2. Inleiding

Doel van dit bureauonderzoek is het verkrijgen van een bekrachtigde archeologienota naar aanleiding van de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning te Dendermonde, Dijkstraat 7-15. In deze archeologienota wordt via een bureauonderzoek nagegaan welke mogelijke archeologische en cultuurhistorische waarden zich binnen het projectgebied bevinden. Het projectgebied wordt in eerste instantie binnen een grotere context geplaatst. Vervolgens wordt nagegaan wat de recente gebruiksgeschiedenis van het projectgebied is en wat hiervan de mogelijke impact was op perceelsniveau. Tevens wordt de mogelijke impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologische potentieel besproken. Op basis van alle voorhanden zijnde gegevens werd vervolgens een programma van maatregelen voorgesteld.

3. Onderzoeksvragen

- *Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?*

Het gebied waar de stad Dendermonde zich ontwikkelde, bevindt zich nabij de samenloop van de rivieren Dender en Schelde. Het ontstaan en de historische evolutie van de Oost-Vlaamse stad wordt voor een groot deel bepaald door haar ligging bij beide rivieren. De stad situeert zich in het overgangsgebied tussen de zandstreek in het noorden en de zandleemstreek in het zuiden, maar bevindt zich grotendeels op alluviale bodems van beide rivieren. In de directe omgeving van de historische kern, buiten het alluvium bevinden zich hoofdzakelijk zandleembodems (droge lichte, matig droge, droge en matig natte zandleembodems) en enkele matig droge en matig natte lemige zandbodems die lokaal opduiken. In het alluvium van beide rivieren komen sterk en zeer sterk gleyige kleibodems voor. De historische kern is gelegen in een laag gebied variërend tussen 4,5 m en 7 m TAW. Door de uitgestrekte bebouwde oppervlakte is de oorspronkelijke microtopografie en bodemgesteldheid in de oudste stadskern niet gekend.

Aanwijzingen omtrent het middeleeuwse landschap ter hoogte van het projectgebied vinden we terug in de benaming van de Dijkstraat. De straat gelegen op de rechteroever van de Dender volgt het tracé van de rivier zoals dit bestond voor de rechttrekking in de jaren ’20 van vorige eeuw. Blijkbaar waren de gronden op de rechteroever lager gelegen en onderhevig aan overstromingen (mogelijk een gevolg van toenemende getijdenwerking) waardoor het optrekken van een dijk nodig werd geacht. Wanneer dit gebeurde is niet gekend. Langs de Dijkstraat verscheen allicht reeds vanaf de late middeleeuwen bewoning waardoor geleidelijk alle sporen van het oorspronkelijke landschap verdwenen en overgingen in het huidige stedelijke landschap.

- *Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?*

De op de CAI aangeduide locaties in de omgeving van het projectgebied hebben alle betrekking op resten die direct in verband staan met de locatie van het projectgebied binnen de archeologische zone van de historische binnenstad en dateren vanaf de periode late middeleeuwen.

- *Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?*

Op basis van de geraadpleegde bronnen kan besloten worden dat het projectgebied zich nabij of binnen de oudste middeleeuwse bewoningskern van de stad Dendermonde bevindt. Reeds vanaf de 14de eeuw is het projectgebied bewoond en bebouwd. De opdeling in de verschillende percelen gaat mogelijk reeds terug tot in de 14de eeuw. Vanaf de ingebruikname van de verschillende percelen tot in de jaren ’20 van de vorige eeuw bestond het projectgebied uit een deel gelegen ten westen van een steeg naar de Dender en een deel ten oosten van de steeg. Tot dan vormde de rechterarm van de Oude Dender de westelijke begrenzing van het projectgebied. Pas met de wederopbouw van de stad na de brand van 1914 verloren de percelen hun oorspronkelijke band met het water. De huidige bebouwing dateert uit de periode van de wederopbouw tijdens het Interbellum. Of de kelders aan de straatzijde teruggaan op resten van oudere bebouwing is op dit moment niet duidelijk.

Of de ligging aan de Dender zich weerspiegelt in de mogelijk binnen het projectgebied aanwezige archeologische resten in de vorm van specifieke ambachtelijke activiteiten of structuren die gelinkt kunnen worden aan de ligging aan het water kon niet worden achterhaald.

Mogelijk bevinden zich binnen het projectgebied resten van kademuren of oudere beschoeiingen, oudere afzettingslagen van de Dender of lagen en/of constructies die kunnen wijzen op de constructie of het bestaan van een dijklichaam zoals de straatnaam laat uitschijnen.

- *Wat is de impact van de geplande werken?*

De geplande werken zullen mogelijk over een deel van het projectgebied het eerste relevante archeologische niveau raken of blootleggen. Ter hoogte van de geplande rioleringen, de extra sleuffundering, de liftput en de regenwaterput zal het eventueel aanwezige archeologische niveau echter tot een iets dieper niveau worden verstoord. Wanneer we de oppervlakte van deze bijkomende verstoringen bij elkaar optellen komen we aan een totaal van plusminus 40 m² verspreid over het gehele projectgebied (plusminus 470 m²). Hierbij dient vermeld te worden dat op basis van de uitgevoerde cartografische en historische studie verwacht mag worden dat zich vooral langs de straatzijde mogelijke relevante archeologische resten bevinden op een hoger niveau. Allicht is deze zone van het projectgebied continu bebouwd geweest vanaf de late middeleeuwen. Echter bevinden zich hier ook reeds enkele verstoringen in de vorm van kelderruimtes. Eventueel verwachte archeologische resten zullen gezien de geringe diepte van de geplande werkzaamheden enkel de

meest recente resten vertegenwoordigen en dus een eerder beperkte kenniswinst in zich dragen. Indien oudere resten worden geraakt door de diepere bodemingrepen zal het gaan om fragmentarische resten zonder bredere context.

- *Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?*

Het huidige bronnenmateriaal levert voldoende informatie op omtrent de aard van de mogelijk aanwezige resten en de algemene tijdsperiode waaruit de resten zouden kunnen dateren, maar het is niet duidelijk wat de bewaringstoestand van de resten is. Het is niet duidelijk in hoeverre het continue gebruik van het terrein gedurende meer dan 650 jaar de oudste resten heeft vernield of net heeft afgedekt onder beschermende ophogingspakketten.

Op basis van de geraadpleegde bronnen kan besloten worden dat voornamelijk aan de straatzijde resten afkomstig van bebouwing kunnen worden verwacht. Echter bevinden zich hier reeds enkele verstoringen in de vorm van kelderruimtes.

Aan de noordelijke zijde van het projectgebied zullen zich allicht grenzend aan de bebouwing resten bevinden van nutsputten, afvalkuilen en ophogingslagen in de tuinzones van de voormalige bebouwing. Verder noordwaarts bevinden zich mogelijk de resten van een kademuur en afzettings- of dempingspakketten van de oude Denderarm. Deze resten bevinden zich gezien hun aard allicht op een dieper niveau onder de recente afdekkende pakketten.

De bronnen tonen aan dat het projectgebied een hoog potentieel heeft op kenniswinst. Echter zullen de geplande werken slechts plaatselijk een vernieling van het aanwezige archeologische erfgoed veroorzaken. Daarom raden we aan, ondanks het feit dat de diepte van het eerste archeologische niveau niet gekend is, geen bijkomende onderzoeken uit te voeren. De werken zullen mogelijk dit eerste niveau beschadigen, maar dit niveau vertegenwoordigt de meest recente resten en heeft een lager potentieel tot kenniswinst. De ingrepen die wel een impact hebben op het dieper gelegen en dus oudere archeologische niveau zijn eerder beperkt in omvang.

Wel wijzen we erop dat indien er archeologische resten worden aangetroffen de meldingsplicht van kracht blijft en de resten bij de bevoegde diensten dienen te worden gemeld.

4. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied

Op basis van de bestudeerde bronnen kan besloten worden dat het projectgebied zeker vanaf de 14de eeuw bebouwd is. Dat het projectgebied allicht reeds vroeger in gebruik werd genomen kan verwacht worden op basis van de ligging tussen de Grote Markt en de vroegere Koornaard (huidige Vlasmarkt). Waaruit de hier ontplooide activiteiten en bebouwing in de loop der eeuwen bestond en hoe deze zich ontwikkelde is onbekend en kan enkel door onderzoek van eventueel aanwezige archeologische resten

worden achterhaald.

De benaming van de Dijkstraat suggereert dat de rechteroever van de Oude Dender ooit voorzien was van een dijk. Hiervan zijn met uitzondering van de bewaarde straatnaam echter geen verder historische, topografische of cartografische aanwijzingen bewaard. Of er zich in de ondergrond nog aanwijzingen bevinden omtrent het bestaan, uiterlijk, bouwwijze en de ouderdom van deze dijk is niet duidelijk, maar kan niet worden uitgesloten. Zulke resten zullen zich uiteraard in de directe omgeving van de oever van de Oude Dender bevinden. De kans dat zich binnen het projectgebied sporen, resten of lagen bevinden die in verband kunnen worden gebracht met de Oude Dender zijn gezien de ligging daarom ook reëel.

De ligging van het terrein in een lagere natte zone, allicht gekenmerkt door een kleiige ondergrond, vormen bovendien goede bewaringscondities. Hierdoor zal de kans op het aantreffen van organische resten aanzienlijk groter zijn dan in droge zandigere gebieden.

Het projectgebied heeft met andere woorden een groot potentieel op kenniswinst met betrekking tot de ontwikkeling van de middeleeuwse stad na de uitbreiding in oostelijke richting tot aan de Oude Vest enerzijds. Maar heeft anderzijds ook een groot potentieel tot kenniswinst met betrekking tot het pre-stedelijke uitzicht van Dendermonde en hoe er werd omgegaan met de aanwezige natuurlijke elementen in de omgeving van de oudste kern van de latere stad.

De geplande werkzaamheden zullen een minimale impact hebben op het al dan niet aanwezige erfgoed en zullen allicht slechts plaatselijk het eerste archeologische niveau blootleggen. Enkel lokaal (ter hoogte van de paalfunderingen, de funderingssleuven, de liftput, de rioleringen en de waterput) zal een bijkomende verstoring plaatsvinden. Bovendien worden enkel aan de straatzijde resten met een hoog potentieel tot kenniswinst verwacht op geringere diepte. Eventueel verwachte archeologische resten zullen gezien de geringe diepte van de geplande werkzaamheden enkel de meest recente resten vertegenwoordigen en dus een eerder beperkte kenniswinst in zich dragen. Indien oudere resten worden geraakt door de diepere bodemingrepen zal het gaan om fragmentarische resten zonder bredere context. Het is net de context waarin resten zich bevinden die belangrijk is voor het opleveren van aanzienlijke kenniswinst. Ondanks het hoge potentieel op kenniswinst van het projectgebied raden we gezien de beperkte bijkomende verstoringen aan geen bijkomende archeologische onderzoeken uit te voeren.

5. Programma van Maatregelen

Er werd een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem uitgevoerd, dat aangeeft dat er geen bijkomende maatregelen meer nodig geacht worden in het kader van de geplande werken. Al het

vooronderzoek dat noodzakelijk is om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed werd uitgevoerd.

De impact van de geplande werkzaamheden werd getoetst aan de gekende reeds verstoorde en reeds onderzochte zones, de gekende geologische, bodemkundige en ecologische kenmerken en de gekende archeologische en historische waarden (zie verslag van resultaten van het vooronderzoek).

Belangrijk in de afweging van de noodzaak voor verder vooronderzoek zijn de beperkte verstoringen ten gevolge van de geplande werkzaamheden en dit zowel in diepte als in ruimtelijke zin. Hierdoor zullen allicht enkel archeologische resten worden aangesneden met een beperkt potentieel tot kennisvermeerdering.

Naar aanleiding hiervan zijn geen verdere maatregelen vereist. Daarom wordt geen programma van maatregelen opgemaakt. Deze beslissing steunt op onderstaande redenering.

De afweging of verder vooronderzoek noodzakelijk is, gebeurt op volgende wijze:

Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- *de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven*
  Het onderzoek toonde duidelijk aan dat het gebied een hoog potentieel op kennisvermeerdering bezit met betrekking tot specifieke vraagstellingen. Het eventuele aanwezige archeologische erfgoed binnen het projectgebied kan mogelijk belangrijke informative opleveren in verband met de ontwikkeling van de bewoning binnen de oudste stadsomwalling van Dendermonde en bevat mogelijk informatie over het pré-stedelijke weefsel op een dieper niveau.
- *een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen*
  Gezien de geplande werkzaamheden geen grote verstoringen van het eventueel archeologische erfgoed met hoog potentieel tot kennisvermeerdering met zich meebrengen, dienen geen verdere maatregelen meer te worden genomen.
- *een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken*
  Er dient geen archeologische opgraving plaats te vinden in het projectgebied.
- *een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken*
  Er dient geen plan van aanpak gemaakt te worden voor een eventueel behoud in situ van de resten met een hoog potentieel tot kennisvermeerdering aangezien deze resten, indien aanwezig, enkel ter hoogte van de paalfunderingen worden verstoord tijdens de geplande werkzaamheden.

Op basis van het uitgevoerde vooronderzoek kunnen we besluiten dat er voldoende informatie is gegenereerd om een te bekrachtigen archeologienota op te maken die afdoende staaft dat de

geplande werkzaamheden geen bedreiging vormen voor het eventueel aanwezige archeologische erfgoed met een hoog potentieel op kennisvermeerdering.